

De Engelse tijd in Béthune

WANDELGIDS

NORD
PAS DE CALAIS

Paix Frieden Peace

Béthune, op enkele kilometers van het front, is tijdens de hele Eerste Wereldoorlog een 'Engelse' stad, waar horden verlofgangers toeven en regimenten ingekwartierd zijn. In de in gevorderde scholen gevestigde hospitalen probeert men de gewonden van het front te verzorgen.

Béthune lijdt onder gerichte bombardementen en is in 1918 het slachtoffer van een methodische verwoestingsoperatie van de binnenstad als het door de Duitsers begonnen offensief langs de Leie op 9 april vastloopt. Alleen het belfort uit de veertiende eeuw overleeft het 'stalen onweer'... De stad wordt in de jaren 20 in diverse stijlen weer opgebouwd. De puntgevelhuizen aan de Grand'Place vormen tegenwoordig een schitterend stadsdecor.

Enkele tips voor een verrijkende, veilige wandeling:

- De plaatsen die u gaat bezoeken, zijn herdenkings- en bezinningsplaatsen. Respecteer de geldende regels en verstoort de rust niet.
- Let op het verkeer in deze stadswandeling.

Belfort

Tijdens de oorlog is 90 procent van de binnenstad van Béthune verwoest. In mei 1918 bestoken de meer dan 70.000 granaten dit door de Duitsers sinds het begin van de oorlog begeerde strategische punt en richtten grote schade aan. Het belfort overleeft de oorlog, onttroond en gebarsen, de enige getuige van de middeleeuwen uit 1388, gespaard dankzij de omliggende panden. Eerst wordt overwogen de toren in deze staat te laten om te getuigen van de Duitse wreedheid. Uiteindelijk wordt het belfort toch gerestaureerd. De nieuwe beiaard wordt op 6 oktober 1929 onthuld. Op de basklok staat geschreven: *'VIGILANTE IS MIJN NAAM. Ik vervang Joyeuse, vernietigd door de oorlog, en van de top van het gerestaureerde belfort, luid ik Vrede, voor de glorie en de toekomst van het nieuwe Béthune'.*

MERB

LOUIS CLAY, LAATSTE TORENWACHTER

Louis Clay, gewond geraakt tijdens de bombardementen van 1918, wordt onder dwang geëvacueerd uit het belfort waar hij woont met zijn vier kinderen en twee kleinkinderen. In de wachtzaal zijn nog de stenen te zien die de zolder stutten waar deze familie woonde. Louis Clay is de laatste torenwachter van een lange lijn die sinds 1388 het belfort behuist.

Louis en Julienne Clay
(Amis du musée de Béthune et de l'Estracelles)

OTBB

Jongensschool

Meisjesschool

De jongensschool vóór 1914

MERB

Deze school, geleid door de Unie van Franse Vrouwen, huisvest hulphospitaal nr. 103 met 50 bedden bij de opening op 8 augustus 1914. Het gebombardeerde hospitaal sluit op 8 november 1914 en wordt overgenomen door de Britse gezondheidsdienst op 6 oktober 1915. De leerlingen leven samen met de gewonde soldaten. Ze weten precies wat ze moeten doen in geval van gevaar: hun elektrische lamp pakken, naar de kelder gaan en hun gasmasker kunnen gebruiken. Na de bombardementen van augustus 1916 worden ze overgeplaatst naar Bruay-en-Artois en maken plaats voor de Britse troepen tot aan het eind van de oorlog.

In 1915 bewoont het Buckinghamshire Regiment deze voormalige gloednieuwe school: *'De officiers zijn gehuisvest in privéwoningen in de buurt. De school is goed uitgerust: de soldaten kunnen gebruik maken van een geoutilleerde keuken, en een bad of douche nemen. Veel inwoners van Béthune zijn in dienst voor de schoonmaak en het strijken van de kleding'*. Andere regimenten maken een tussenstop in deze school, zoals het 17th Middlesex Regiment, een bataljon van beroemde voetballers.

17th Middlesex Regiment

Op 6 september 1914 roept Arthur Conan Doyle, schrijver van *Sherlock Holmes*, voetballers op om zich bij de strijdkrachten te voegen: *'Een onverschrokken speler kan dienen op het slagveld'*. Op 12 december 1914 richt Joynson-Hicks het voetballersbataljon 17th Middlesex Regiment op. De voetballer Walter Tull is de

eerste zwarte soldaat die toegelaten wordt in het Britse leger. Van de 600 soldaten sterven 500 soldaten in gevechten of aan hun verwondingen. De aanwezigheid van dit bataljon in Béthune verklaart de duizenden toeschouwers in de Sporttuin of in de streek als er voetbalwedstrijden gespeeld werden.

Stadsschouwburg

A. LEYVAL

De in 1912 geopende schouwburg is een gewaardeerde ontspanningsplaats voor de Britse troepen die met verlof zijn. De 1.200 plaatsen zijn elke dag van de week aan het eind van de middag vaak bezet met in de buurt ingekwartierde soldaten, behalve op zondag. De *Pierrots* staan regelmatig op het repertoire en geven variétévoorstellingen en revues met decors. In het Petit Théâtre du Jeu de Paume of *Palladium* bij de Place Foch geven *Les Francies* een uitvoering van *Le British Rubbish*. De schouwburg van architect Guillaume hoeft na de oorlog alleen maar gerestaureerd te worden door Paul Degez.

Achterkant van de school vóór 1914

MERB

Collège Saint-Vaast

5

Béthune Town Cemetery

6

Personeel van de 33rd Casualty Clearing Station op de binnenplaats van de school (afbeelding uit *Sous le feu, au petit séminaire de Béthune, 1914-1918*, van François Gaquère, Parijs 1919)

Vanaf november 1914 worden in dit hospitaal op 12 kilometer van het front de Hindoes verzorgd. De 33rd Casualty Clearing Station (CCS) installeert zich hier voor twee jaar vanaf

september 1915. Tijdens de oorlog lijdt de school onder veel bombardementen, met als gevolg herhaaldelijke evacuatie zoals in mei 1915 en juni 1916. De school heeft een goed geoutilleerde operatiekamer, een microbiologisch laboratorium en een röntgenzaal waar beroemde artsen elkaar aflossen, maar ook slaapzalen voor de gewonden en comfortabele bad- en douchezalen waar soms meer dan 800 mannen per dag gebruik van maken. De leerlingen en soldaten leven

er samen, en wel zo nauw dat ze 's avonds in hun slaapzaal de soldaten kunnen horen schreeuwen van de pijn.

IWM

Beatrice Allsop

Beatrice Alice Allsop komt in augustus 1914 naar Frankrijk. In augustus 1916 werkt ze op het Collège Saint-Vaast voor de Queen Alexandra's Imperial Military Nursing Service (QAIMNS). Op 7 augustus wordt de school gebombardeerd. Meerdere verpleegsters raken gewond. Ondanks de bombardementen lukt het hen om 260 patiënten uit de kelders van de school te evacueren en twee operaties uit te voeren. Beatrice Allsop is een van de zes vrouwen die op 17 augustus 1916 de *Military Medal* ontvangen, een onderscheiding die tot dan toe alleen aan mannen werd uitgereikt.

Britse soldaten bewijzen de eer aan een van hun kameraden op de begraafplaats van Béthune

Op 10 oktober 1914 trekt het Franse leger zich terug naar Arras. Generaal Foch is overeengekomen met de Engelse maarschalk dat het Britse leger Béthune verdedigt. Dit zal vier jaren duren.

De eerste Britse soldaat wordt op deze begraafplaats begraven op 14 oktober van hetzelfde jaar, de herdenkingsdag van de Slag bij Hastings - Hastings heeft een stedenband met Béthune. De meeste graven zijn van soldaten die overleden in de Britse veldhospitaal in scholen van de stad. Een eerste vak aan de rechterkant wordt toegewezen aan de Britse overheden, maar

blijkt al gauw ontoereikend. De begraafplaats vult zich in de loop van de oorlog. De inscripties op de op chronologische wijze toegevoegde graven geven een beeld van de omvang van de veldslagen in de omgeving (Festubert, Givenchy-lès-la-Bassée...), en van de omvang van het Britse koloniale Rijk. In de laatste graven rusten 26 soldaten en officieren van het Manchester Regiment, gedood door één vliegtuigbom op 22 december 1917 op de Boulevard Kitchener.

Deze door Edwin Lutyens ontworpen begraafplaats verzamelt de graven van 2.923 Britse, 122 Franse en 87 Duitse soldaten.

Monument 73e Infanterieregiment

7

Kazerne Chambors

9

Dit monument ter ere van de 73e en 273e infanterieregimenten (RI) en het 6e landinfanterieregiment (RIT) is gebouwd door architect René Deligny en beeldhouwer Paul Graf: Minerva, godin van de oorlogsstrategie, staat met een vlag in de hand op een voetstuk. Aan haar voeten de wapens van de steden Aire-sur-la-Lys, Hesdin en Béthune. Het monument wordt op 28 mei 1933 onthuld in bijzijn van burgemeester Alexandre Ponnelle en officiers en soldaten van voormalige regimenten uit Béthune die na de Eerste Wereldoorlog ontbonden werden.

De kazerne ligt in de buurt van een militair trainingsveld op de Champ de Mars (huidig sportcentrum) en dient als hoofdmobilisatiecentrum. De kazernes Lafeuillade en Montmorency en de middelbare scholen van de stad zijn ook gevorderd. De jongste rekruten worden ingedeeld bij het 273e RI. De oudsten vormen het 6e RIT. Eenmaal gerekruteerd gaan de soldaten in marscolonne naar het treinstation.

De kazerne Chambors tijdens de Eerste Wereldoorlog

MERB

Onderprefectuur

8

Herdenkingsplaat Bristol

10

Archives de la préfecture de police

Adrien Bonnefoy-Sibour, onderprefect van Béthune sinds 12 januari 1914, heeft zijn ambt altijd uitgevoerd met moed en flegma. Op 12 april 1918 verlangt de situatie dat hij besluit tot de evacuatie van de stad. Hij blijft achter met een vijftigtal onverbiddelijken. Vanwege de evenementen vertrekt de gemeenteraad naar Berck-sur-Mer. Op 28 december 1919 ontvangt de onderprefect de Franse president Raymond Poincaré die de stad onderscheidt met het Kruis van het Legioen van Eer en het Oorlogskruis.

Onderprefect A. Bonnefoy-Sibour

Op 18 september 1920 om 18.40 uur ontvangt de stad Béthune een telegram van de *British League of Help*: Bristol sponsort de stad en zal helpen met de wederopbouw. Veel Britse soldaten waren in Béthune ingekwartierd en raakten verknocht aan de stad. Bijna 70.000 soldaten kwamen uit Bristol en miljoenen ammunitie en wapens werden in de haven van Bristol ingeladen voor deze Franse stad. Ondanks een zware plaatselijke economische crisis financieren de Britse intekeningen de bouw van de wijk Bristol, ingehuldigd op 24 maart 1925 op de voormalige paradeplaats. De wijk wordt in 1968 gesloopt.

A. Leyval

Prix Frédéric Pasteur

NORD
PAS DE CALAIS

DE ENGELSE TIJD
IN BÉTHUNE

4,1 km

2.30 uur

Vertretpunt: Grand'Place
in Béthune

Toeristische
informatie (RIS)

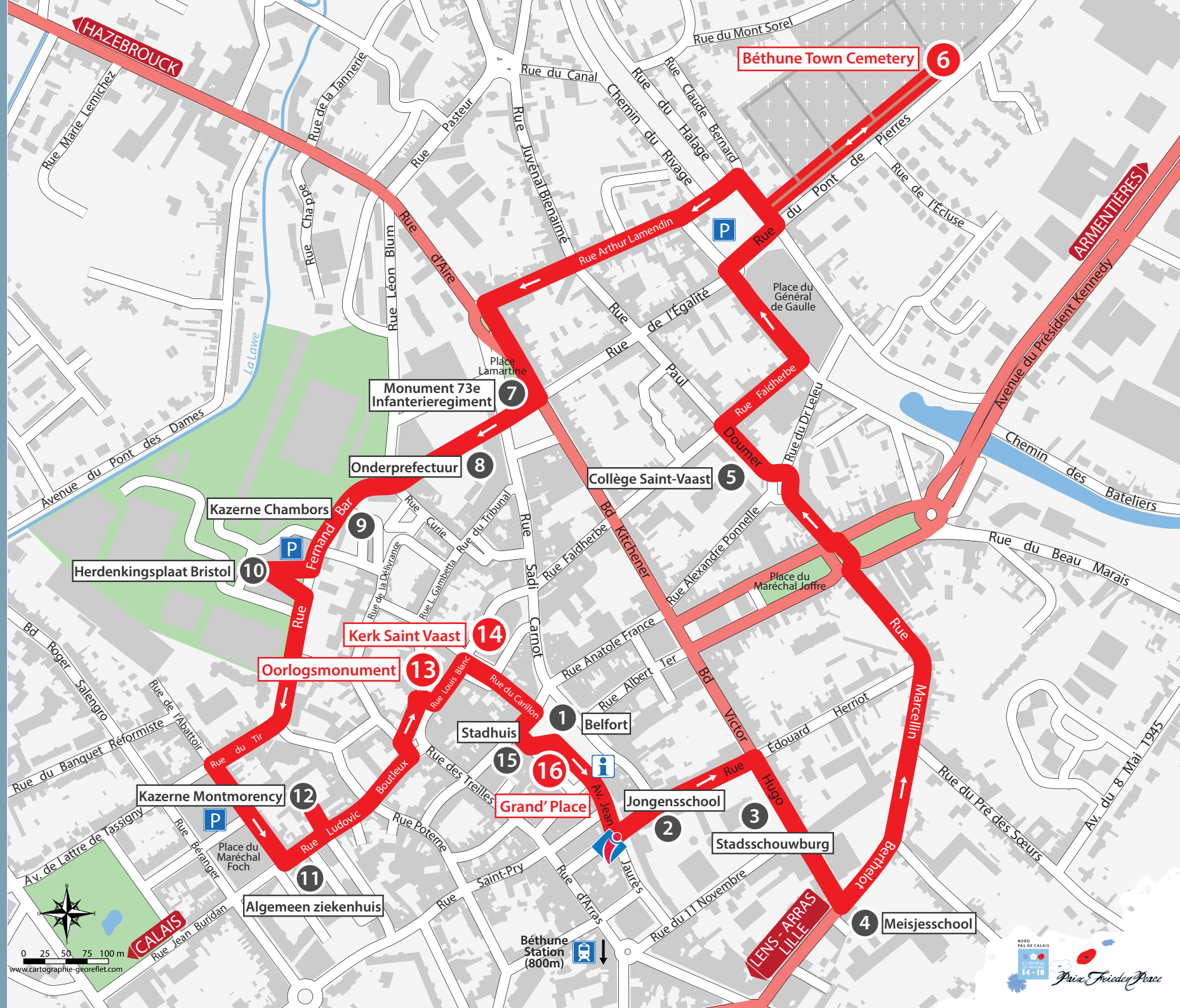
VVV

Parkeerplaats

Treinstation

Algemeen ziekenhuis

11

Het algemene ziekenhuis verzorgt burgers en militairen van verschillende nationaliteiten (Frans, Brits, Duits). De gewonden worden vanwege de regelmatige bombardementen geëvacueerd naar Saint-Omer en Berck-sur-Mer. Alleen de niet te transporteren zwaargewonden blijven ter plekke en worden verzorgd door artsen en nonnen. Het ziekenhuis wordt definitief geëvacueerd in 1917 en gaat pas in april 1919 weer open. Twee paviljoenen van het oude ziekenhuis zijn te zien in de Rue Boutleux. De kapel Saint-Pry dateert van de wederopbouw.

Zuster Marie-Laurence

Zuster Marie-Laurence werd in 1895 in Ierland geboren als Katherine Anne McCarthy. Vanaf 1914 verpleegt ze vier jaar in het algemene ziekenhuis. In 1940 keert ze terug naar dit ziekenhuis. Ze wordt op 18 juni 1941 verraden en gearresteerd door de Gestapo als lid van het verzetsnetwerk 'Musée de l'Homme' en omdat ze meer dan 120 mensen had geholpen de bezette stad te verlaten. Ze krijgt de doodstraf, maar het vonnis wordt verzacht en vervangen door deportatie. In april 1944 wordt ze door het Rode Kruis gered uit kamp Ravensbrück.

Het tijdens de oorlog
gebombardeerde ziekenhuis

Kazerne Montmorency

12

De kazerne Montmorency stond op de huidige plaats van de scholen Sévigné en François Albert. Het gebouw wordt gebruikt voor de inkwartiering van Britse soldaten. Robert Graves, van de Royal Welsh Fusiliers, terug uit de loopgraaf van de boerderij Ferme des Briques in de buurt van Cambrin, vertelt in zijn boek *Goodbye to All That*: 'We brachten de nacht door met het herstellen van de beschadigde loopgraven. In de ochtend werden we afgelost door de Middlesex die tijdens hun verlof in de Meisjesschool zaten en we keerden terug naar Béthune waar we onze plunje achterlieten in de Kazerne Montmorency...'

Familie Graves

Robert Graves

Robert Graves, geboren op 24 juli 1895 in Wimbledon bij Londen en gestorven op 7 december 1985 op Mallorca, was een Brits dichter en romanschrijver. Hij verlaat zijn studie vanwege de oorlog en wordt kapitein in het regiment van de *Royal Welsh Fusiliers*. Hij publiceert zijn memoires in 1929 in *Goodbye to All That*.

Oorlogsmonument

13

Het monument is ontworpen door Jacques Alleman en beeldhouwer Edgar Boutry, deels dankzij een intekening. Het stelt een vredesminerva voor, omringd door twee Italiaanse populieren. Het tafereel toont een gesluierde vrouw, symbool voor de vrijheid, gehuld in haar stenen jurk die het lijden uitbeeldt. De gewapende militaire zege is uitgebeeld door een laurierkroon. De palmtakken drukken het aanzien uit van de voor het vaderland gevallen soldaten.

Het beeld wordt op 11 november 1928 onthuld. De speech van burgemeester Alexandre Ponnelle toont duidelijk de sfeer rond dit evenement: *'Vandaag voegt Béthune aan de herdenking een nog plechtiger eerbetoon in de onthulling van een monument dat de toekomstige generaties voor eeuwig moet herinneren aan de opoffering van hun voorvaders... De onderdrukte naties zullen altijd hun blik richten op Frankrijk, het land dat voor eeuwig de bewaker zal blijven van recht en rechtvaardigheid.'* In de buurt stond het vandaag verdwenen Huis van Baynast, hoofdkwartier van de Britten.

Onthulling van het oorlogsmonument van Béthune op 11 november 1928

Mediatheek Elie Wiesel – Béthune

Kerk Saint Vaast

14

De kerk uit de zestiende eeuw wordt volledig verwoest tijdens de oorlog. De ruïnes roken nog als in juni 1919 het puin geruimd wordt. Louis-Marie Cordonnier herbouwt de kerk tussen 1924 en 1927 in neogotische stijl met byzantijnse en art-decoïnvloeden. De kerk wordt gemeubileerd dankzij door aartspriester Pruvost op gang gebrachte intekeningen. In het koor hangt een herdenkingsplaat voor de burgers, in het noordelijke transept een herdenkingsmonument voor de aanwezigheid van het Britse imperium en een kapel voor de Barmhartigen, die tijdens de oorlog gewoon doorgingen met het begraven van overledenen.

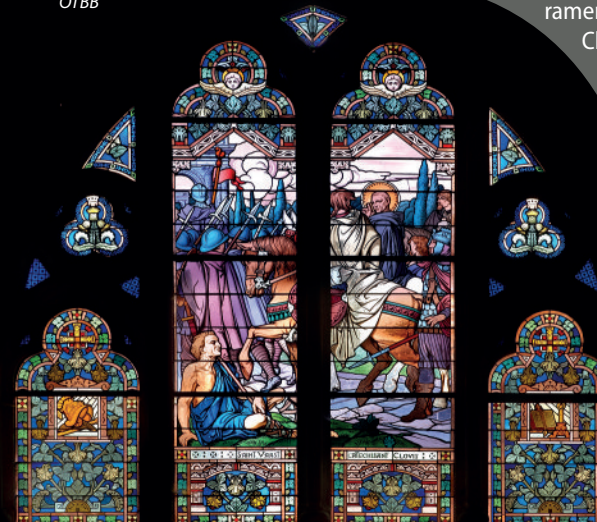
Herdenkingsplaat voor de strijdkrachten van het Gemenebest

OTBB

Herdenkingsramen

Meesterglasblazer Charles Champigneulle en schilder Henri Pinta maakten in 1930 de glas-inloodramen over het leven van Sint Vaast. Sommige ramen worden beschouwd als herdenkingsramen.

OTBB

Christelijke vormen van oorlogsmonumenten, bestemd om te blijven herinneren en te bidden voor de gestorven soldaten en een godsdienstige zin te geven aan hun opoffering in de door de oorlog geraakte kerken. Nieuw element: ze bevatten profane elementen op gewijd gebied om een recente tragedie te illustreren. Het glas-inloodraam van *Sint Vaast die Clovis catechisatie geeft* is hiervan een goed voorbeeld.

Stadhuis

15

Na het project van de regionalistische architect Louis-Marie Cordonnier verworpen te hebben voor de wederopbouw van het stadhuis op het marktplein en rond het belfort, begint de gemeente in 1926 een concours dat elf kandidaten verzamelt. De voorkeur gaat uit naar Jacques Alleman, hoewel hij niet als eerste uit de bus kwam. De gemeente dwingt hem van tevoren een esthetisch rapport op te stellen en besluit, na veel debatten, het terrein te gebruiken waar het stadhuis voor de oorlog stond, ofwel op een piepklein perceel. Jacques Alleman past dezelfde bouwkundige oplossingen toe als voor de rest van het plein. Hij besluit op de gevel, rond de wapens van de stad, de onderscheidingen van het Erelegioen en het Oorlogskruis te plaatsen, overhandigd door president Raymond Poincaré op 28 december 1919 als eerbewijs voor de opofferingen van deze gemartelde stad. Het stadhuis wordt op 7 april 1929 officieel geopend. Burgemeester Alexandre Ponnelle, zeer enthousiast over de wedergeboorte van de stad, noemt het met enige trots *'een groots en mooi gebouw'*. Het stadhuis, Historisch Monument sinds april 2002, is een van de mooiste monumenten in art-decostijl van de streek.

De Grand-Place tijdens de overhandiging van het Oorlogskruis aan de Stad door de Franse president Raymond Poincaré op 28 december 1919. Alleen het belfort, de gevel van het stadhuis (links) en die van de spaarbank staan nog overeind.

Bnf

P. Morès

Jacques Alleman

Jacques Alleman wordt op 12 september 1882 geboren in Bordeaux. Hij studeert tot 1909 aan de academie voor schone kunsten van Parijs, vervolgens vestigt hij zich in Lausanne. Tijdens de Eerste Wereldoorlog vecht hij met het 418e infanterieregiment op de slagvelden in de Artois, bij Verdun, in de Somme en de Aisne. Na zijn demobilisatie op 4 maart 1919 ontvangt hij het Oorlogskruis, de Overwinningsmedaille en de Herinneringsmedaille. In december 1919 opent hij in Béthune een architectenbureau met zijn collega's Léon Guthmann en Marcel Gillon. Hij leidt de wederopbouw van Béthune, maar is ook architect van de oorlogsmonumenten van de Eerste Wereldoorlog in Lille, zoals het monument op de Place Rihour en het monument Foch waaraan hij samen met beeldhouwer Edgar Boutry werkt.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog vlucht hij naar Bordeaux. In 1945 keert hij terug naar Auchel en overlijdt op 31 oktober 1945.

Grand'Place

16

De wederopbouw van Béthune valt onder de Wet Cornudet, die alle gemeentes met meer dan 10.000 inwoners een ordenings-, verfraaiings- en uitbreidingsplan oplegt. Het door architect Mulart gebruikte principe is eenvoudig: het verkeer vergemakkelijken binnen de stad door straten te verbreden of nieuwe verkeersaders te openen, met volledig behoud van het middeleeuwse kadaster: een wederopbouw tussen traditie en moderniteit. De Grand'Place krijgt extra aandacht. Elke architect laat hier een persoonlijk stempel achter, waardoor rond het plein meerdere stijlen te zien zijn. Het gebruik van nieuwe materialen en een verbazingwekkende versiering geven het effect van een theaterdecor in de open lucht: het gebruik van rode baksteen en puntgevels roept de regionalistische stijl op, terwijl de eenvoudige, zuivere volumes en de talloze geometrische motieven eerder de art deco vertegenwoordigen.

Het feit dat het tijdens de oorlog op dit plein wemelde van soldaten uit het hele Britse imperium is ook van belang: Schotten, Canadezen, Indiërs, Australiërs... Béthune leefde echt 'op z'n Engels'. Het Café du Globe was een plaats waar men regelmatig ontspanning zocht.

De Londense bussen zorgen voor het vervoer van de Britse troepen op de Grand'Place

MERB

De soldaten lieten zich vaak fotograferen in die periode. Ze poseerden voor winkels of in de ruïnes van de stad of tijdens veiligheidscontroles. Koning Georges V kwam meerdere keren naar Béthune om zijn troepen te inspecteren of door bombardementen opgelopen schade te constateren.

'Ik kom net uit Béthune. Het is geen gebombardeerde stad die ik zag, eerder een hoop rokende ruïnes, een enorme berg puin waar op sommige plaatsen nog enkele muren overeind staan die de verwarde geest eraan herinneren dat het de resten van een stad zijn... Béthune is niet meer! Het valt me moeilijk om de indruk te geven van een dergelijke ramp, uniek in zijn onverwachtheid en daarom, misschien, aangrijpende dan de verschrikkelijke voorbeelden van het langzame sterven van Reims, Verdun, Arras, leper, Péronne, Bapaume... De stad is geraakt in zijn hart, in het centrum, vier dagen lang (...). De verslindende verwoesting spreidt zich uit over een straal van een kilometer rond het belfort...'

François GAQUÈRE, *Sous le feu, au petit séminaire de Béthune, 1914-1918*, Parijs, uitgave Pierre Téqui, 1919

OTBB

Teksten en beeldmateriaal: Anne Moitel (VVV Béthune-Bruay), Bernard CARON (Mediatheek Elie Wiesel – Béthune), Édouard Roose (Comité Régional de Tourisme Nord-Pas de Calais) - Inleiding: Yves Le Maner (Conseil Régional Nord-Pas de Calais) - Vertaling: Marijke Olejniczak.

Ontwerp en uitwerking: les Paoïstes - Uitvoering: Nord Compo - Cartografie: Géofret Druk: Nord Imprim

Fotocredits: omslag: P. Morès; inhoud: VVV Béthune-Bruay en omgeving (OTBB), A. Leyval, P. Morès, M. Guilbert - Archiefdocumenten: Musée d'Ethnologie Régionale de Béthune (MERB), Imperial War Museum (IWM), Bibliothèque nationale de France (BnF), Amis du musée de Béthune et de l'Estracelles, Archives de la Préfecture de police. Dank aan de familie Graves voor het ter beschikking stellen van de familiearchieven met betrekking tot Robert Grave.

© Copyright: CRT Nord-Pas de Calais - 2014. Kopiëren verboden, zelfs gedeeltelijk, zonder schriftelijke toestemming van het Comité Régional de Tourisme Nord-Pas de Calais (CRT Nord-Pas de Calais) - Wettelijke deponering: 2de helft van 2014.

Op stap in Noord-Frankrijk

Voor meer informatie:

VVV BÉTHUNE-BRUAY EN OMGEVING

Tel.: + 33 (0)3 21 52 50 00

www.tourisme-bethune-bruay.fr

Bezoek ook de Wegen van Herdenking
in Noordfrankrijk :

www.wegenvanherdenking-noordfrankrijk.com

Graven vinden op begraafplaatsen
van het Gemenebest:

www.cwgc.org

Comité Régional de Tourisme
Nord-Pas de Calais

De VVV Béthune-Bruay en omgeving is open van maandag
tot en met zaterdag 9.30-12.30 en 14-18 uur.

Tijdens evenementen die op een zondag vallen, en in juli en augustus ook op zon- en feestdagen,
10-12.30 en 14-18 uur. Gesloten op dinsdagochtend.